

D • N

1/9 1954

Liberalism och socialism i Sverige efter kriget

De politiska striderna i vårt land efter andra världskrigets slut har till stor del grupperats kring begreppen liberalism och socialism, trots att försöken till fixering av de båda orden nästan alltid utmynnar i det platta eller det intill meningslöshet otydliga. Under de första åren fanns emellertid en tendens till klarare motsättning. Den berodde främst på den aktivisering av socialiseringskravet som — liksom efter första världskriget — framträdde inom socialdemokratien. "Skördetiden" skulle innebära en principiellt annan politik än den partiet tidigare fört: statligt övertagande av industrier och kommersiella företag i betydande omfattning, statlig dirigering och reglering inom de områden där den privata äganderätten åtminstone tills vidare skulle bevaras. Det vore förhastat att påstå att detta principprogram övergivits; det skymtar fortfarande i deklamationer och talesätt av högtidlig art och vid syftning; det framträder också i obenägenheten att avskaffa redan genomförda frihetsbegränsningar och att bruka statsinsparandet som ett medel att lösa alla svårigheter.

Men det är uppenbart att vad som generellt kan kallas socialiseringslinjen under senare år uppmjukats eller skjuttits i bakgrunden; den har blivit en söndagsförkunnelse som framförs och uppfattas i en atmosfär av överklighet, ungefär som den obligatoriska kyrkliga förkunnelsen om himmel och helvete. Denna reträtt, maskerad av bombasmer, beror på att den liberala oppositionen vuxit i styrka; den beror inte mindre på att socialismen inom

socialdemokratien förtunnats. Man har här liksom i England och på andra håll fått klart för sig att arbetet i statliga företag inte i och för sig ökar de anställdas lycka och frihetskänsla, att ett byråkratystyre inom ekonomin innebär väldiga risker för välständsökningen, att ett sådant styre rent av är farligt för den medborgerliga friheten. Hur långt denna uppfattning vunnit terräng inom svensk socialdemokrati är svårt att säga; debatten består här till så övervägande grad av utförliga instämmanden i några partiledares yttranden, och den självkritik som ger det engelska labour friskhet betraktas som ett myteri mot ledningen. Men att synpunkterna trängt in i det socialdemokratiska partiet och saktat förändrat det, därom kan man inte tveka.

Utän tvivel har socialdemokratiens tänkesätt utövat ett liknande inflytande på liberalismen, på oppositionen över huvud. De socialpolitiska reformerna efter kriget har i huvudsak godtagits av alla riktningar, men hade sannolikt inte genomförts, åtminstone inte fått samma utformning, om ej en stark socialdemokrati varit pådrivare. På några punkter har situationen varit en annan; det liberala partiet har tagit några initiativ — exempelvis i fråga om folkpensionerna — som inneburit en effektiv konkurrens med den socialdemokratiska reformivern. Skattereformen 1947 framdrogs av majoriteten under hetsigt motstånd från oppositionen; det kan väl nu med säkerhet påstås att de farhågor som kritiken framförde var åtskilligt överdrivna, vilket inte utesluter att ändringar av reformen är önskvärda. I det hela har socialdemokratin lyckats slå igenom med sin socialreformism, och detta framstår som partiets största insats.

Då socialiseringslinjen åtminstone provisoriskt avskrivits, då man vunnit relativ enighet i fråga om socialpolitik och försvar, har striderna till stor del kommit att stå om frågor som snarare faller under styrelse och förvaltning än under lagstiftning. Detta beror också på att den ekonomiska politiken blott i sina grunddrag kan avgöras av riksdagen och att maktkoncentrationen till staten därför leder till maktkoncentration inom staten, till ökade befogenheter för regering och byråkrati. Ordet "vanstyre" har betecknande nog under vissa skeden blivit det naturliga uttrycket för oppositionens missnöje. Importreglering, byggnadsreglering, prisreglering har hört till de områden där kritiken gällt regeringens

handlande mer än det styrande partiets program. Inflationen, bostadsnöden, de många irriterande frihetsbegränsningarna har varit den huvudsakliga bakgrunden till angreppen mot regeringen.

Detta betyder, för att uttrycka sig något schematiskt, att vi kommit in i en ny fas av politisk verksamhet, att vi är på väg från idéstrider och stort upplagda program till debatt om metoder och detaljer, om man så vill att vi går från politik till förvaltning. Klarast framgår detta av partiogrammen. För några årtionden sedan kunde man åtminstone på några punkter säga att det eller dessa partier önskade en bestämd reform, det eller dessa partier var emot reformen. Nu är sådana upplysningar inte att finna i programmen. Vid sidan av de totalt intetsägande deklARATIONERNA om allmänt

välslinne proklamerats mål som för alla är gemensamma: mindre skatter, större välstånd, mera bostäder, full sysselsättning, fast penningvärde. Det gäller hur dessa goda saker skall vinnas, och därom kan partierna inte ge mycken vägledning, ty i själva verket är det främst fråga om ett skickligt handlande från fall till fall, om blick för konjunkturen, om riktiga föreställningar om utvecklingen under den närmaste tiden.

Ställningstagandet till valen och till regeringen blir under dessa omständigheter en annan sak än tidigare. Det viktiga blir att få en duglig regering — eftersom åsikterna om målen i så stor utsträckning flyter samman —, att få en regering som inte ensidigt gynnar vissa intressegrupper, att undvika en genom sin maktfullkomlighet farlig regering.